

YÖK 2016 Yönetmeliği Sonrası İsteğe Bağlı İngilizce Hazırlık Programları: Mevcut Durum ve Sorunlar Üzerine Yönetici Görüşleri¹

Optional English Preparatory Programs after HEC 2016 Regulation: Opinions of Administrators on the Current Situation and Problems¹

Belgin AYDIN², Nalan KIZILTAN³, Gökhan ÖZTÜRK⁴, Ömer Faruk İPEK⁵,
Ceyhun YÜKSELİR⁶, Sedat BECEREN⁷

Kabul Tarihi/Accepted Date: 24.10.2017

ÖZ: Bu çalışma, Yükseköğretim Kurumu (YÖK)'nun 2016 yılında yayınladığı “Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik” sonrasında isteğe bağlı İngilizce hazırlık programlarının mevcut durumunu ve yaşanan sorunları irdelemektedir. Çalışmaya amaca dayalı örnekleme belirlenmiş ve farklı devlet üniversitelerinin yabancı diller yükseköğretimlerinde görev yapan 5 akademik personel katılmıştır. Çalışmanın verileri yüz yüze yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmış, veriler yazıya aktarıldıktan sonra nitel içerik analizi şemasına bağlı kalınarak analiz edilmiştir. Sonuçlar, isteğe bağlı hazırlık programlarında yaşanan sorunların öğrenci motivasyonunun düşüklüğü, yönetimsel sorunlar ve öğretim elemanlarının sorunları olarak üç ana başlıkta toplandığını ortaya koymuştur. Programlardaki öğrencilerin motivasyon seviyelerinin çok düşük olduğu ve programın getirdiği sorumlulukları yerine getiremedikleri, yönetmelikteki bazı maddelerin programlarda planlama yönünden ciddi sıkıntılara yol açtığı ve bu programlarda çalışan öğretim elemanlarının mevcut öğrenci profili yüzünden mesleki tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde, bu sorunlara paralel olarak isteğe bağlı hazırlık programlarının daha verimli yürütülebilmesi için bazı çözüm önerileri getirilmiştir..

Anahtar sözcükler: İsteğe bağlı İngilizce hazırlık, YÖK, Yabancı dil öğretimi, sorunlar ve çözüm önerileri.

¹ Bu çalışmanın içeriği, 15 Nisan 2017’de Boğaziçi Üniversitesi tarafından düzenlenen Towards Higher Education konferansında panel olarak düzenlenmiştir.

² Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, baydın@anadolu.edu.tr

³ Doç. Dr., Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, kiziltannalan9@gmail.com

⁴ Okutman Dr., Anadolu Üniversitesi, gokhanozturk250@anadolu.edu.tr

⁵ Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, ipek_o@ibu.edu.tr

⁶ Yrd. Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, ceyhunyukselir@gmail.com

⁷ Okutman, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, sbeceran@yahoo.com

ABSTRACT: This study examines the current situation and the problems of optional foreign language preparatory programs after the regulation of Higher Education Council (HEC) on foreign language teaching in higher education institutions published in 2016. The participants were determined based on purposeful sampling and they included 5 academic staff who had administrative positions at the Schools of Foreign Languages of five different state universities in Turkey. The data were collected through face-to-face semi-structured interviews and analysed based on a qualitative content analysis scheme. The findings revealed that the problems experienced in optional foreign language preparatory programs are categorized under three headings; low level of learner motivation, administration of the programs and the problems of the instructors. It was found that the students in these programs lost their motivation very early and did not meet the responsibilities required by the programs. In addition to this, the current regulations of these programs created certain administrative problems especially regarding the planning at the beginning of the year. It was also revealed that the instructors in these programs were exhausted because of the student profile and most of them suffered from serious burnout levels. Parallel with these problems, several suggestions were made in the conclusion for the betterment of optional foreign language prep programs.

Keywords: Optional English preparatory programs, Higher Education Council, Foreign language teaching, problems and solutions.

1. GİRİŞ

İngilizce'nin tüm dünyada ortak iletişim dili olarak kullanılması, bu dilin yabancı dil olarak kullanıldığı ülkelerin dil politikalarında da etkili bir rol oynamıştır (Crystal, 2003; Kachru, 1986). Küreselleşmiş dünyanın ihtiyaç ve gelişimini takip edebilmek için, İngilizce öğretimi hükümetler ve yetkililer tarafından desteklenmiş ve uygulamaya konmuştur (Chang, 2006). Türkiye de diğer ülkeler gibi özellikle son yıllarda eğitimin her kademesinde, İngilizce dil politikasını yeniden tasarlamış (Kırkgöz, 2009a), bu düzenlemelerin en sık yaşandığı kademelerden birisi de yükseköğretim olmuştur.

Türkiye'de yükseköğretim kademesinde yabancı dil öğretimi ve yabancı dille öğretim yapılmasına dair uyulacak esaslar Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından "Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik" çerçevesinde belirlenir. Bu çerçeve yönetmelikte çağın gereksinimlerini karşılamak ve öğrencilere yükseköğretim seviyesinde kaliteli bir yabancı dil öğretimi sunabilmek için yıllar içinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. 23 Mart 2016 tarihli 29662 sayılı yönetmelikle son uygulama esasları mevcut haliyle belirlenmiştir. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) ve British Council tarafından 2015 yılında yayınlanan "İngilizcenin Yükseköğretimdeki Yeri – Türkiye" başlıklı araştırma raporunda yer alan tavsiye niteliğindeki sonuçlar da göz önüne alınarak hazırlanan bu yönetmelikle birlikte öğretim dili tamamen Türkçe olan programlarda zorunlu hazırlık sınıfları kaldırılmış, üniversitelerin senato kararı ile açılabilen ve öğrencilerin akademik yıl sonunda programda başarısız olsalar bile bölümlerine devam edebileceği isteğe bağlı yabancı dil hazırlık sınıfları getirilmiştir. Bu programlar ile ilgili getirilen madde aşağıda sunulmuştur:

"Öğretim dili tamamen Türkçe olan programlarda, meslekî yabancı dil dersleri verilebilir. Bu programlarda zorunlu yabancı dil hazırlık sınıfı açılmaz ancak yükseköğretim kurumunun senato kararı ile isteğe bağlı yabancı dil hazırlık sınıfı açılabilir" (Madde 8/2).

"Öğretim dili Türkçe olmakla birlikte, programında meslekî yabancı dil derslerine yer verilenler de dâhil olmak üzere önlisans, lisans veya lisansüstü programlara devam eden öğrenciler, isteğe bağlı hazırlık sınıfında, ikinci yarıyıl sonunda yapılan yabancı dil sınavında başarılı olamaları bile, önlisans, lisans veya lisansüstü programlara devam edebilirler" (Madde 8/12).

Yönetmelikte yapılan bu düzenleme sonrası, halihazırda var olan ve üniversitelerin yabancı diller yüksekokulları kapsamında yürütülen isteğe bağlı yabancı dil hazırlık programları özellikle öğretim dilinin Türkçe olduğu gelişmekte olan üniversitelerde daha da önem kazanmıştır.

İsteğe bağlı hazırlık programlarının etkinliğini artırmak ve öğrencilere yükseköğretim sürecinde ihtiyaç duyacakları yabancı dil becerilerini geliştirebilmeleri adına daha iyi bir eğitim verebilmek için, bu programlarda mevcut düzenlemelerden sonra yaşanan ve gözlemlenen sorunların belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple nitel bir araştırma desenine sahip bu çalışma, devlet üniversitelerinin yabancı diller yüksekokullarındaki isteğe bağlı İngilizce hazırlık programlarındaki mevcut durumunu analiz ederek yaşanan sorunları belirlemeyi ve bu sorunlar için çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı aşağıda belirtilen araştırma sorusuna yanıt bulmaktır:

Devlet üniversitelerindeki isteğe bağlı yabancı dil hazırlık programlarında yaşanan sorunlar nelerdir?

Araştırma sorusunun cevabını bulmak için Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden farklı özellik ve öğrenci sayısına sahip beş üniversitenin Yabancı Diller Yüksekokulunda yöneticilik yapan beş araştırmacıdan görüş alınmış, çalışmanın verileri nitel araştırma desenine bağlı kalınarak toplanmış ve analiz edilmiştir.

2. ALANYAZIN TARAMASI

Alanyazında, yükseköğretim kademesinde direk olarak isteğe bağlı yabancı dil hazırlık programlarındaki uygulamaların etkinliği ve değerlendirilmesi üzerine yapılan çalışmalardan ziyade genel olarak yabancı dil hazırlık programlarındaki öğrencilerin algı ve bakış açılarına vurgu yapılmıştır. Çoğu programın zorunlu veya isteğe bağlı grupta olduğunu incelemeyen, bu programların etkinliğini ve öğrencilerin görüşlerini irdelenmiştir.

Ersoy ve Yapıcıoğlu'nun (2015), Türkiye'nin kuzeyinde yer alan bir üniversitenin hazırlık eğitiminde gerçekleştirdikleri çalışmada isteğe bağlı öğrencilerin ve öğretim elemanlarının görüşleriyle hazırlık eğitimi programları incelenmiştir. Bu nitel durum çalışmasında, veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme ve açık uçlu anket kullanılmış olup, veriler içerik analizi yapılarak incelenmiştir. Katılımcılar, hazırlık eğitimi sırasında kariyer, kişisel gelişim, bölümlerine yönelik ihtiyaçlar, yurt dışına gitme, üniversiteye alışma, İngilizce'nin önemi ve çevre etkisi sebebiyle almak istediklerini belirtmişlerdir. Sonuçlar, öğretim elemanlarının hazırlık eğitiminde kayıt yaptıran öğrencilerin amacının kariyerleri, bölümleri için kişisel gelişimleri ve çevre etkisi olduğunu düşündüklerini göstermiştir. Öğrencilerin %75'i hazırlık eğitiminde beklentilerinin karşılandığını belirtmişlerdir.

Başka bir çalışmada Yüce (2013), İngilizce hazırlık eğitimi yine öğrencilerin bakış açısıyla değerlendirmiştir. Eğitim dili %100 İngilizce ve %30 İngilizce olan öğrenciler (%44.6) ile eğitim dili Türkçe olan ve isteğe bağlı hazırlık eğitimi alan (%55.4) toplam 509 öğrenci çalışmaya katılmış olup, hazırlık eğitimi etkileyen en önemli unsurun öğretim elemanı (1412-toplam puan) olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretim programı (1212) ikinci sırada yer alırken, materyaller (805) üçüncü sırada yer almıştır. Çalışma sonuçları, hazırlık eğitiminin hem zorunlu hem isteğe bağlı gruptaki öğrencilerin beklentilerinin karşılandığını göstermiştir. Ancak, isteğe bağlı öğrencilerin beklentilerinin karşılanma ortalamasının (M=4.05) zorunlu gruptaki öğrencilerin puanından (M=4.26) daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'deki özel üniversitelerdeki öğrencilerin bakış açısına odaklanan Demirtaş ve Sert (2010), İngilizce hazırlık eğitiminin etkisini mercek altına almıştır. Bu karma metotlu çalışmada, ilk olarak 173 hazırlık öğrencisine bir anket verilmiş ve ardından 3 öğrenci ile sözlü görüşme gerçekleştirilmiş ve üç önemli bulgu elde edilmiştir. İlk olarak, başarılı liselerden mezun olan öğrencilerin ihtiyaçlarının bölümde verilen eğitimle uyduğu görülmüştür. Bir diğer yandan, öğrenciler, lisede aldıkları eğitimin yoğun olmadığını ve orta ya da düşük seviyedeki devlet liselerinden mezun olan öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında hazırlık eğitiminin yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Öğrenciler, derslerin dil bilgisi odaklı olduğunu, ihtiyaçlarının programın içeriğiyle uyduğunu, ancak almakta oldukları eğitimin öğrenci merkezli olmadığını

belirtmişlerdir. Çalışmanın son bulgusu ise öğrencilerin özerk olmadıklarını ve kendi başlarına öğrenme sorumluluğunu alamayacaklarını ifade etmeleridir.

Hazırlık eğitimiyle ilgili olarak, öğrencilerin düşüncelerini ele alan bir diğer çalışma da Karataş ve Fer (2009) tarafından Türkiye'nin batısında bulunan bir üniversitede gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, öğrenciler hazırlık programını dört kategori altında değerlendirmiştir; bağlam, girdi, süreç ve sonuç. Çalışmanın ilk bulgusu öğrencilerin hazırlık programına dair beklentilerinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Dahası, öğrenciler öğretim programının kendi akademik kariyerleri ve iş hayatlarındaki ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanmış olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, öğrenciler derslerde kullanılan ders kitaplarının daha dikkat çekici ve programın amaçlarının daha çok ölçülebilir olması gerektiğini belirtmişlerdir. Son olarak, programın öğrencileri akademik ve iş hayatı için hazırlamadığı gibi, İngilizce konuşma becerilerini de yeterince geliştiremediğini ortaya koymuştur.

Daha geniş kapsamlı bir başka çalışmada, Öztürk (2014) bir üniversitenin İngilizce hazırlık eğitiminde izlenen eğitim programını incelemiştir. Çalışmaya 1530 öğrenci katılmış olup hem nicel hem nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bulgular, eğitim programını geliştirmek için akademik yılın başlangıcında uygun bir yerleştirme sınavı yapılması gerektiğini göstermiştir. Öğrenciler, İngilizce öğrenimindeki kişisel farklılıklardan ötürü, esnek bir programın tasarlanmasının ve programa alternatif değerlendirme araçlarının eklenmesinin gerekli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Türk üniversite bağlamı üzerine olan bir başka çalışmada öğrenciler, genelde programdan memnun olmalarına rağmen, daha fazla akademik İngilizce öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir (Özkanal & Hakan, 2010). Başka bir çalışmada ise, bölümlerdeki dersler ve İngilizce hazırlık eğitiminin ihtiyaçları arasında bir uyumsuzluk olduğu saptanmıştır (Kırkgöz, 2009b). Benzer bir şekilde Örs (2006), hazırlık programında öğrencilerin daha çok akademik teknik terimleri ve akademik İngilizceyi merak ettiklerini belirtmiştir. Bununla birlikte Coşkun (2013), bölüm ve hazırlık eğitimi veren öğretim elemanlarının yabancı dil eğitimi programını iş birliği içerisinde hazırlamalarının, direkt konu anlatımının en aza indirgenmesinin, öğrencilerin yabancı dilde daha çok pratik yapması için derse etkin bir şekilde katılmalarının ve dilbilgisi eğitiminin programda ön planda olmamasının gerekliliğini belirtmiştir.

Görüldüğü üzere, hazırlık eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar üniversite bağlamında İngilizce dil eğitimi hakkında bir fikir veriyor olsa da, çoğunluğu bu programları öğrencilerin bakış açısıyla irdelemiş, yaşanan sorunlara pek fazla değinmemiş ve direk olarak isteğe bağlı hazırlık eğitimi alan öğrencilerin durumuna odaklanmıştır. Bu bağlamda, bu çalışma, YÖK çerçeve yönetmeliği kapsamında üniversitelerin Senatoları tarafından belirlenen isteğe bağlı yabancı dil hazırlık programlarında ne tür sorunlarla karşılaşıldığını ve ne tür çözüm önerileri sunulabileceğini beş farklı üniversitenin Yabancı Diller Yüksekokulu yöneticilerinin görüşleri doğrultusunda araştırmayı amaçlamaktadır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Betimleyici nitel bir araştırma desenine sahip bu çalışma, isteğe bağlı İngilizce hazırlık programlarındaki mevcut durum hakkında ayrıntılı bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Nitel

araştırma desenleri belirli bir olgu üzerine derinlemesine veri toplamak için kullanılır ve bu araştırma desenlerinde asıl amaç bulguların genellenmesi değil, araştırma odağıyla alakalı mümkün olduğunca çok ve detaylı bilgiye ulaşılmasıdır (Creswell, 2012; Dörnyei, 2007). Buna bağlı olarak, isteğe bağlı hazırlık programlarındaki yaşanan sorunları belirlemek için ihtiyaç duyulan derinlemesine ve detaylı bilgiyi toplamanın nitel araştırma deseniyle mümkün olabileceği düşünülmüştür.

3.2. Katılımcılar

Çalışmaya farklı devlet üniversitelerinin Yabancı Diller Yüksekokullarında yönetici görevi olan farklı unvanlara sahip 5 akademik personel katılmıştır. Katılımcılar amaca dayalı örneklem kullanılarak belirlenmiştir. Creswell (2012)'e göre nitel araştırmalarda önemli olan katılımcıların çalışmanın evrenini ne kadar temsil ettiğinden çok, araştırma olgusuna dair ne derece zengin bilgi sağladığıdır. Bu yüzden amaca dayalı örnekleme gidilmiş ve Türkiye’de farklı coğrafi bölgelerden “bilgi zengini” (Patton, 1990) olduğu ve yıllarca bu programlarda yöneticilik yaptıkları için çalışmaya olabildiğince katkı sağlayacağı düşünülen katılımcılarda karar kılınmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın verileri, 2017-2018 akademik yılının güz döneminde yarı yapılandırılmış görüşmeler yardımıyla toplanmıştır. Görüşmeler için bir form (Ek-1) hazırlanmış, hazırlanan sorular İngiliz dili öğretimi alanındaki iki uzamanın görüşüne sunulmuş ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra önceden bilgi sahibi olmaları için katılımcılara gönderilmiştir. Görüşmelerde katılımcılara, mülakat formundaki sorular çerçevesinde kendi üniversitelerinin isteğe bağlı yabancı dil hazırlık programlarındaki uygulamaları anlatmaları istenmiş ve gerekli görülen yerlerde konuyla ilgili ayrıntılı sorular sorulmuştur. Görüşme kapsamının yalnızca isteğe bağlı hazırlıklarla sınırlı kalmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılarla yapılan bu görüşmeler kaydedilmiş ve analiz için yazıya aktarılmıştır. Yazıya aktarılan görüşme formlarının analizinde Creswell (2012)'in nitel içerik analizi şemasına bağlı kalınmış, isteğe bağlı hazırlık programlarında ortaya çıkan sorunlar ve bunlara çözüm önerileri temalar altında sıralanmıştır.

4. BULGULAR

Katılımcılarla yapılan birebir görüşmeler sonrası elde edilen bulgular, isteğe bağlı hazırlık programlarının yürütülmesiyle ilgili çeşitli sorunlar olduğunu ortaya koymuş, bu sorunlar temel olarak üç ana tema şeklinde sunulmuştur.

1. İsteğe bağlı öğrencilerin düşük motivasyonları
 - a. Hazırlık eğitimi algısı
 - b. Hedef belirlememe
 - c. Program hakkında bilgi sahibi olmama
 - d. Başkalarının zorlamasıyla programa kayıt olma
 - e. Başarı şartı aranmaması
 - f. Bölümde yabancı dil eğitiminin devam etmemesi

2. Yönetimsel sorunlar

- a. Organizasyon sorunları
- b. Ara dönemde bölüme geçilmesi

3. Öğretim elemanlarının sorunları

- a. Öğrencileri motivasyonunu arttıramamak
- b. Sınıf yönetimi sorunları yaşamak
- c. Mesleki tükenmişlik hissetmek

4.1. İsteğe bağlı öğrencilerin motivasyonları

Araştırmaya katılan üniversite yöneticilerinin görüşlerine göre isteğe bağlı hazırlık programlarında yaşanan en önemli problemin öğrencilerin “isteğe bağlı hazırlık eğitimi” hakkındaki algıları olduğu söylenebilir. Katılımcılar, öğrencilerin “isteğe bağlı eğitim” kavramını yanlış algıladıklarını, derslere istediği zaman katılıp istemediği zaman katılmayabileceği, istediği zaman çalışacağı veya çalışmayacağı bir program algısına sahip olduklarını düşünmektedir. British Council’ın (2015) raporunda da ifade edildiği gibi yoğun bir sınav temposu sonucunda üniversiteyi kazanan öğrencilerin hazırlık eğitimini “tatil yılı” olarak gördüğü ve “bir yıl hazırlıkta dinlenmek” gibi bir amaçlarının olduğu, araştırmaya katılan yöneticiler tarafından da isteğe bağlı öğrencilerin sorununun temelinde yatan unsur olarak dile getirilmiştir. Katılımcı C’nin aşağıdaki sözleri bu durumu özetler niteliktedir.

“Birçoğu en baştan bu tür bir algıyla başlıyor zaten. -Geçen yıl çok çalıştım, üniversiteye yerleştim, dinlenmek istiyorum ve hazırlık bunun için en uygun yer- diyor. Bu da ister istemez sürece olumsuz yansıyor”

Öğrencilerin motivasyonu ile doğrudan ilgili bir diğer sorun da programa katılan öğrencilerin kendi hedeflerini belirlemeden, bu programa katılmalarıdır. Bu durum da doğal olarak, öğrencilerin öğrenme sürecinde yerine getirmeleri gereken sorumlulukları destekleyecek motivasyonun kısa sürede kaybolmasına neden olmaktadır. Öğrencilerin hedef belirlememiş olma problemi kayıt aşamasından itibaren kendini hissettirmektedir. Üniversite kayıtları sırasında online ya da yüz yüze kayıt yaptıran öğrenciler isteğe bağlı hazırlık eğitimi almak istediklerine dair tercihlerini programın içeriği, yerine getirmekle yükümlü oldukları sorumluluklar ve programın kendilerine sunduğu olanaklar hakkında bilgi sahibi olmadan yapmaktadırlar. Kendi isteği dışında aile bireyleri, bölümdeki öğretim elemanları, hatta öğrenci işlerindeki memurların yönlendirmeleri, bazen de “zorlamaları” sonucu hazırlık eğitimi alan öğrencilerin kısa bir süre sonra motivasyonlarının düştüğü ve programa devamsızlıklarının arttığı katılımcıların çoğu tarafından ifade edilmiştir. Çoğu öğrencide gözlemlenen bu bilinçsizlik durumu yukarıda bahsedilen “bir yıl dinlenmek” algısı ile de birleşince ortaya ne yaptığının, ne öğrendiğinin ve neden öğrendiğinin farkında olmayan, motivasyonları son derece düşük bir grup öğrenci ortaya çıkarmaktadır. Öğrencilerin bu düşük motivasyonlarının çoğu zaman diğer öğrenci grubunu da olumsuz yönde etkilediği ve sınıfın ahengini bozduğu araştırmaya katılan yöneticiler tarafından belirtilmiştir. Katılımcı D, bu durumu şöyle açıklamıştır.

“Açıkçası hedefleri yok. Kimisi arkadaşlarından duyup kayıt oluyor, kimisi ailesi istediği için. İngilizcenin önemi ve bu dili ne için kullanacaklarına dair gerçek anlamda farkındalıkları yok yani. Tabi bunda bölümlerinde İngilizce derslerin olmamasının da etkisi var ama genel olarak programa başlarken zaten bu hedefsizlikle başlamaları en büyük sorun”

Çalışmada elde edilen diğer bir sonuç da motivasyonları dönem başında düşmeye başlayan ve büyük oranda da programı tamamlamayı devamsızlıktan kalan öğrencilerin büyük bir bölümünün akademik yılı başarıyla bitirememeleridir. Katılımcılar, isteğe bağlı hazırlık eğitimi alan öğrencilerin program sonucunda başarısız da olsa kayıtlı olduğu bölüme gidebilmelerini eğitim öğretim sürecini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak görmektedir. Bu durumdan dolayı büyük sıkıntı yaşadıklarını belirten Katılımcı A'nın sözleri şu şekildedir.

“Zaten isteğe bağlı hazırlığa başlarken mevcut bazı sıkıntılarla başlanıyor. Üstüne bir de öğrenciler akademik yılsonunda başarısız olsa bile bölümüne geçebildiğini öğrenince motivasyonları iyice düşüyor ve birçoğu programda sadece vakit geçiriyor.”

Bu grupta yer alan öğrencilerin motivasyonunu düşüren ve başarılarını etkileyen önemli sorunlardan birisinin de öğrencilerin bölümlerinde eğitim alacakları dört yıl boyunca yabancı dil öğrenimine devam edemeyecekleri ve dolayısıyla hazırlık eğitimindeki yılı boşa geçirdikleri kaygısını yaşamaları olduğu belirtilmiştir. Katılımcılar öğrencilerin programda başarılı olsalar bile bölümlerindeki dört yıl boyunca İngilizcelelerini kullanmayacaklarını düşündükleri için zamanla kopmalar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Son olarak katılımcıların hepsi, bu başlık altında elde edilen bulguların tümünün Yabancı Diller Yüksekokul Müdürleri toplantılarında da tartışıldığının ve bu programların isteğe bağlı olmasının öğrenci devamı, motivasyonu ve başarısı açısından olumsuzluk yarattığı konusunda fikir birliğine varıldığının altını çizmişlerdir.

4.2. Yönetimsel Sorunlar

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulguların bir kısmı ise isteğe bağlı programların yönetimsel sorunlara yol açtığını ortaya koymuştur. Katılımcıların ifadelerine göre, öğrencilerin bir kısmının kayıt esnasında hazırlık eğitimi almak ile ilgili verdiği kararın ne anlama geldiğini bilmeyerek ya da kararını unutarak kendi bölümlerine gittikleri, bazı durumlarda başkalarının zorlamasıyla bu isteklerinden vazgeçtikleri ya da hazırlık eğitimine başlar başlamaz sorumluluklarını öğrenince kararlarını değiştirdikleri anlaşılmış ve bu durumun yönetimlerin yaptığı tüm planlamaları çoğu zaman değiştirdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile bu programların tam olarak planlanmasının mümkün olmadığı, bunun da zaman ve emek kaybına neden olduğu anlaşılmıştır. Katılımcı A, bu sorunu şu şekilde özetlemiştir.

“Örneğin e-devletten veya dönem başında dilekçe vererek 200 kişi kayıt oluyor programa. Ona göre hoca ve sınıf ayarlıyoruz, materyal temin ediyoruz. Fakat bir hafta sonra bazen 80-90 öğrencinin bile bıraktığı oluyor. Bu durum yönetim açısından ister istemez büyük zafiyetler yaratıyor.”

Planlamayı etkileyen bir diğer sorun ise isteğe bağlı hazırlık programlarının kontenjanı ile ilgilidir. Bu programı tercih edecek bölüm öğrencilerinin toplam sayısı ile programı yürütecek Yabancı Diller Yüksekokullarının fiziksel şartları ve öğretim elamanı arasında zaman zaman uyumsuzluklar yaşandığı ifade edilmiştir. Özellikle devlet üniversitelerinde öğrenci sayısının fazla

olması kontenjan uygulaması ile çözümlenebilir gibi görünse de kontenjan kriterlerini belirlemek sıkıntılı bir iştir. Bunun sonucu olarak öğrenci menfaati açısından kontenjan uygulaması yapılmadığı ve hazırlık programında eğitim görmek isteyen öğrenciler geri çevrilmediği için yine planlamada çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Yöneticilerin anlatımları arasında yönetsel açıdan öne çıkan bir diğer konu da öğrencilerin güz dönemi sonunda hazırlık programından kendi istekleri ile vazgeçip kayıtlı oldukları bölümlere gidebilmeleridir. Bu uygulama ile ilgili kurumlar arasında farklılıklar bulunduğu anlaşılmıştır. Katılımcılara göre, güz dönemi sonunda bazı öğrencilerin kendi istekleri ile programdan ayrılması ile gerçekten hazırlık eğitimi almak isteyen öğrencilerin programda kalması olumlu gibi görünse de yine planlama açısından yüksekokul yönetimlerine bir problem yaratmaktadır.

Bu durumu örneklendirmek gerekirse, 10 sınıf olarak başlayan isteğe bağlı hazırlık sınıfları güz dönemi sonunda programdan ayrılmak isteyen öğrencilerin sayısına bağlı olarak son anda yarı yarıya azalıp 5 sınıfa düşebilmektedir. Bu da doğal olarak yönetimlerin planlarını alt üst edebilmektedir. Bu problemi diğer bir açıdan incelediğimizde, güz dönemi sonunda bölümlerine gidemeyen öğrenciler sınıflarda çoğunluk oluşturduğunda bu isteğe bağlı hazırlık eğitimi sürecini hem öğrenciler hem de öğretim elamanları açısından olumsuz yönde etkilemektedir.

4.3. Öğretim Elemanlarının Sorunları

İsteğe bağlı hazırlık sınıflarında yönetsel açıdan ve eğitim-öğretimle alakalı yaşanan tüm sorunlar doğal olarak programlarda derse giren öğretim elemanlarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Yöneticilerin de belirttiği gibi öğretmen psikolojisi eğitim-öğretim sürecinin kalitesinde ciddi bir rol oynamakta ve yaşanan tüm bu sorunlar öğretim elemanlarının sınıf içi performanslarını da olumsuz olarak etkilemektedir. Dil öğrenme motivasyonu her geçen gün düşen, akademik olarak başarısız olsa bile bölüme geçeceğinin farkında olan ve sınıf içerisinde eğitim-öğretim etkinliklerine katılmadan sadece vakit geçiren bir öğrenci grubu öğretmenleri zor duruma sokmaktadır. Bu tür öğrencileri motive etmeye çalışmak, onların eğitim-öğretim sürecinden kopmamaları için yoğun çabalar sarf etmek fakat onlardan dönüt alamamak, öğretim elemanlarının isteğe bağlı hazırlık programlarında yaşadığı en büyük sorun olarak belirtilmiştir. Katılımcı D'nin anlatımı bu durumu özetler niteliktedir.

“Yani, isteğe bağlı sınıflara giren birçok okutman arkadaşımız inanılmaz ciddi anlamda bunalmış durumda ve dedikleri tek şey -hiçbir amacı olmayan bir grubu sınıfta oyalamak zorunda mıyız?- Bu yüzden dönem başında isteğe bağlı sınıflarla okutmanları eşleştiren ciddi sıkıntılar yaşıyoruz.”

Bunun yanı sıra öğretim elemanlarının sahip oldukları ders yükleri, ders hazırlıkları ve yoğun programlarının yarattığı iş yükünün yanı sıra, sınıf ortamında bu öğrenci profilinin sebep olduğu sınıf yönetimi problemleri ile uğraşmak zorunda kalmak ve diğer öğrencilerin bu durumdan olumsuz etkilenmemeleri için ayrıca çaba sarf etmek öğretim elemanlarının hem fiziksel hem de psikolojik olarak yıpranmasına sebep olmaktadır. Öztürk (2013) tarafından okutmanların mesleki tükenmişlik düzeyleri üzerine yapılan çalışma bu durumu kanıtlar niteliktedir. Çalışmaya farklı devlet üniversitelerinin İngilizce hazırlık programlarında derse giren 103 okutman katılmış, veriler hem nicel hem nitel veri toplama teknikleri kullanılarak

toplanmıştır. Çalışmanın sonuçları, okutmanların orta düzeyde mesleki tükenmişlik yaşadığını ve bu tükenmişliğin en önemli sebeplerinden birinin öğrenci profili olduğunu ortaya koymuştur.

İsteğe bağlı hazırlık programlarında yaşanan sorunlarla ilgili yukarıda belirtilen bulguların elde edildiği bu çalışmaya katılan ve ülkenin farklı coğrafi bölgelerinden ve farklı özelliklere sahip seçilen beş üniversitenin, isteğe bağlı hazırlık eğitimi alan öğrencilere sahip tüm devlet üniversitelerinin genel sorunlarını yansıttığı düşünülmektedir. Katılımcılar arasındaki 5 üniversiteden sadece birisinde (Katılımcı B) bahsedilen sorunların çoğunun yaşanmadığı, isteğe bağlı hazırlık eğitimi alan öğrenci grubunun en yüksek motivasyona sahip öğrenciler olduğu belirlenmiştir. Katılımcı B, bu olumlu sürecin belirli kontenjanlar dahilinde bölümlerle işbirlikçi bir şekilde yürütülmesinden, dönem başında öğrencilere yapılan ayrıntılı bilgilendirme ve oryantasyon toplantılarından ve paydaşların hepsinin sistemli çalışmalarından kaynaklandığını ifade etmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İsteğe bağlı hazırlık programları YÖK'ün Yükseköğretim kurumlarında yabancı dil öğretimi ve yabancı dille öğretim yapılmasında uyulacak esaslara ilişkin yönetmeliğine göre yürütülür. Bu yönetmeliğin 8. maddesinde isteğe bağlı hazırlık eğitiminin ana çerçevesi belirlenmesine rağmen işleyiş ile ilgili detay uygulamalar üniversitelere bırakılmıştır. Üniversitelerin Yabancı Diller Yüksekokulları tarafından yürütülen bu programlar, her bir yüksekokulun ilgili yönergesi tarafından şekillenir. Yönergeler incelendiğinde uygulamalarda farklılıklar olduğu göze çarpsa da yaşanan problemlerin birçoğu ortaktır. Program sürecini yöneticilerin bakış açılarıyla irdeleyen bu çalışma, yaşanan sorunları öğrencilerin düşük motivasyonu, yönetsel sorunlar ve öğretim elemanlarının sorunları olarak üç temel başlık altında ortaya koymuştur.

Sonuçlar, araştırmaya katılan üniversitelerden biri haricindeki tüm yöneticilerin mevcut isteğe bağlı hazırlık programlarından pek de memnun olmadıklarını ve ciddi sıkıntılarla karşılaştıklarını göstermiştir. Yöneticiler, programlarındaki öğrenci profilini genel olarak motivasyon seviyeleri, sorumluluk bilinçleri ve akademik başarıları düşük olarak tanımlarken, programlarında derse giren okutmanların ise bu öğrenci profilinden dolayı son derece yorgun ve tükenmiş hissettiklerini belirtmişlerdir. Son olarak, isteğe bağlı programlarla ilgili genel bir değerlendirmede bulunurken, bu programların planlamasının ciddi şekilde gözden geçirilmesi gerektiğini, yönetmeliklerle ilgili bazı değişiklikler yapılmasını ve bu süreçlerde paydaşlardan daha fazla görüş alınması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Görüşmeler esnasında katılımcılardan yaşadıkları sorunların nasıl çözülebileceğine dair fikirleri istenmiş ve bu doğrultuda, tespit edilen sorunlara paralel olarak, isteğe bağlı hazırlık programlarının iyileştirilmesi için bazı çözüm önerileri getirilmiştir.

Uygulanan mevcut yönetmelik, isteğe bağlı hazırlık sınıflarının statüsü ve yaşanan tüm bu sorunlar göz önüne alındığında, bu programların hem yönetmelik, hem içerik hem de uygulama bakımından yeniden değerlendirilmesi ve hatta bu hususlarda bazı düzenlemelere gidilmesi önerilmektedir. İlk olarak, mevcut yönetmelikte bu programların uygulanmasının sorumluluğunun üniversite senatolarına verilmesi ve senatoları bu konuda yönlendirebilecek açıkça tanımlanmış ifadelerin bulunmaması, programların uygulanmasında farklılıklara ve doğal olarak ortak bir

standardın olmamasına yol açmaktadır. Yönetmelikteki ifadelerin karar verici konumundaki Senatoları yönlendirebilecek şekilde daha net tanımlanmasının bu soruna çözüm olabileceği düşünülmektedir.

Yine mevcut yönetmelikte bulunan “*öğrenciler, isteğe bağlı hazırlık sınıfında, ikinci yarıyıl sonunda yapılan yabancı dil sınavında başarılı olmasalar bile, önlisans, lisans veya lisansüstü programlara devam edebilirler*” ifadesinin birçok öğrenci tarafından “kalsam bile ne de olsa geçiyorum” şeklinde algılanması, eğitim öğretim sürecinde ciddi sorunlara yol açmakta ve öğrencilerin hazırlık programında geçirecekleri bir yılı, üniversiteye giriş sürecindeki çalışma ve sınav stresinden sonraki dinlenme süreci gibi algılamalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle programlarda bu bakış açısına sahip bir öğrenci profilinin oluşmasına engel olmak için belirtilen ifadelerde düzenlemeye gidilmesi, isteğe bağlı sınıflarda geçirilen ilk dönemin sonu için belirli bir başarı kriterinin konulması ve bu kriterin altında kalan öğrencilerin ilk dönemin sonunda bölümlerine gönderilmesi gibi çözüm önerilerinin bu sorunun önüne geçebileceği öngörülmektedir.

İsteğe bağlı hazırlık programlarına kayıt yaptıran öğrencilerin yaşayacakları dil öğrenim süreci ile ilgili bilinçlendirilmeleri de büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, yükseköğretime geçmeden önce lise yıllarında okul yönetimleri ve rehber öğretmenler tarafından yapılacak bilgilendirmelerin, isteğe bağlı sınıflara kayıt haftalarında yapılacak ayrıntılı oryantasyon toplantılarının ve bu süreçte öğrencilerin bölümdeki öğretim elemanlarıyla iletişim kurmalarının sağlanmasının, öğrencilerin amaç ve hedeflerini belirlemelerinde ve bu sürecin en başında öğrenimleriyle ilgili daha sağlıklı kararlar vermelerinde etkin bir rol oynayacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde İngilizcenin yabancı dil olarak öğretilmesi olgusuna daha geniş bir açıdan bakarak, üniversitedeki isteğe bağlı hazırlık programlarının sadece belirli bir seviyenin üzerinde olan öğrenciler için açılması diğer bir çözüm önerisi olarak düşünülebilir. Zira, ilk öğretimin başlarından orta öğretimin sonuna kadar 11 yıllık bir sürede istenilen İngilizce seviyesini kazanamamış ve kazanmak istemeyen öğrencilere üniversiteye geldiklerinde başlangıç düzeyinde İngilizce öğretilmek için çaba harcanması çok işlevsel görünmemektedir. Onun yerine, belirli bir seviyeyle bu programda eğitim almayı kabul eden öğrenci kitlesi, hem genel İngilizcesini geliştirebilir hem de öğrenimi süresince ihtiyaç duyacağı akademik İngilizcenin temelini kazanabilir. Buna ek olarak, bölümlerindeki programlarına dahil edilecek İngilizce dersleri de bu öğrenci kitlesinin sorumluluk bilincini ve motivasyonlarını arttırarak öğrendiklerini kalıcı hale getirecektir. Bu şekilde oluşturulacak isteğe bağlı hazırlık sınıflarının daha etkin bir öğretim sunacağı düşünülmektedir.

Elde edilen sonuçlar ışığında öğretim elemanlarının yaşadığı ve çoğunlukla isteğe bağlı hazırlık sınıflarındaki öğrenci profilinden kaynaklanan motivasyon, sınıf yönetimi ve tükenmişlik problemlerinin ise sistemli ve planlı şekilde uygulanabilecek hizmet-içi eğitimlerle çözülebileceği öngörülmektedir. Bu eğitimlerde, bu öğrenci kitlesinin özelliklerini tanımak, bu tür öğrenci profilinin motivasyonunu arttırmak ve derse katılımlarını sağlamak için tasarlanabilecek işbirlikçi sınıf aktivelerinin nasıl uygulanacağına yer verilmeli ve aynı zamanda öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile ilgili rehberlik hizmetleri sunulmalıdır.

Günümüz dünyasında hem bilimsel hem kültürel alandaki gelişmeler, İngilizcenin akademik olarak yükseköğrenim bağlamında öğrencilere kazandırılmasını neredeyse zorunlu hale getirmiştir. Buna bağlı olarak İngilizce öğretiminin yükseköğretimimize en etkin biçimde entegre

edilmesi için yoğun çaba sarfedilmekte ve düzenlemeler yapılmaktadır. Bu kapsamda yapılan en son düzenlemeler isteğe bağlı hazırlık programlarını ön plana çıkarmış, fakat çalışmada da ele alındığı üzere, bu programlar bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların üstesinden gelerek, öğrencilerin yabancı dil öğrenimine yönelik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve daha verimli programların oluşturulabilmesi için sürece dahil olan tüm paydaşlardan görüş alınması, üniversite bağlamında yapılan ihtiyaç analizi ve program değerlendirme ve geliştirme çalışmalarının (Aydın, 2017; Coşaner, 2013) incelenmesi ve alandaki aktif kişilerin dahil olduğu karar verme mekanizmalarının oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Tüm bu hususlar göz önünde bulundurularak alınacak kararlar ve bunların sonucunda ortaya çıkacak uygulamaların her anlamda tüm paydaşlara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aydın, B. (2017). *Türkiye'de hazırlık okullarında yaşanan sorunlara bir çözüm önerisi: Anadolu üniversitesi örneği*. Ankara: Pegem Akademi.
- British Council. (2015). *Türkiyede yüksek öğretim kurumlarındaki İngilizce eğitimi*. TEPAV. Ankara
- Crystal, D. (2003). *English as a global language*. London: Longman.
- Chang J. (2006). Globalization and English in Chinese higher education. *World Englishes*, 25, 513-525.
- Coşaner, A. (2013). *A need-based evaluation of a preparatory school program: Experience and reflections of freshman students* (Unpublished MA Thesis). Ufuk University, Turkey.
- Coşkun, A. (2013). An investigation of the effectiveness of the modular general English language teaching preparatory program at a Turkish university. *South African Journal of Education*, 33 (3), 1.18.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Pearson Education.
- Demirtaş, İ., & Sert, N. (2010). English education at university level: Who is at the centre of the learning process. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 4(2), 159-172.
- Doğançay-Aktuna, S., & Kızıltepe, Z. (2005). English in Turkey. *World Englishes*, 24, 253- 265.doi: 10.1111/j.1467-971X.2005.00408.x
- Doğançay-Aktuna, S. (1998). The spread of English in Turkey and its current sociolinguistic profile. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 19 (1), 24-39. 172.
- Dörnyei, Z. (2007). *Research methods in applied linguistics*. New York: Oxford University Press.
- Ersoy, N. Ş., & Yapıcıoğlu, D. K. (2015). İsteğe bağlı İngilizce hazırlık programının öğrenci ve okutman görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(3). 7-43.
- Kachru, B. B. (1986). The power and politics of English. *World Englishes*, 5, 121-140.
- Karatas, H., & Fer, S. (2009). Evaluation of English curriculum at Yıldız Technical University using CIPP model. *Eğitim ve Bilim*, 34, 47-60.
- Kırkgöz, Y. (2009a). Globalization and English language policy in Turkey. *Educational Policy*, 23(5), 663-684.
- Kırkgöz, Y. (2009b). Students' and lecturers' perceptions of the effectiveness of foreign language instruction in an English-medium university in Turkey. *Teaching in Higher Education*, 14(1), 81-93.
- Kızıltepe, Z. (2000). Attitudes and motivation of Turkish EFL students towards second language learning. *ITL: Review of Applied Linguistics*, 129, 141-168.
- Örs, M. (2006). *An analysis of the preparatory students' attitudes toward the appropriateness of the preparatory school program at the University of Gaziantep* (Unpublished Masters' thesis). University of Gaziantep, Turkey.
- Özkanal, Ü.,& Hakan, A. G. (2010). Effectiveness of university English preparatory programs: Eskisehir Osmangazi University foreign languages department English preparatory program. *Journal of Language Teaching and Research*, 1(3), 295-305.
- Öztürk, M. (2014). Yükseköğretimde modüler yabancı dil eğitim programı: Hacettepe Üniversitesi örneği. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 4(8). 113-128.
- Resmi Gazete, (23.03.2016), Sayı: 29662. Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik, Ankara.
- Yüce, S. (2014). A study on the assessment of service quality in foreign language education service. *Business & Management Studies: An International Journal*, 1(3), 325-364.

EXTENDED ABSTRACT

The globalization and spread of English caused several policy changes in countries where English is thought as a foreign language (Crystal, 2003; Kachru, 1986). In such countries, teaching English has been granted by the governments or the authorities in order to follow the improvements and the requirements of the globalized world (Chang, 2006). In this respect, Turkey designed its English language policy in each level of education in the last decades (Doğançay-Aktuna, 1998). In our context, with the current regulations on foreign language teaching at higher education institutions published by the Higher Education Council (HEC), the notion of optional English preparatory programs has gained more importance in educating university students in terms of their foreign language proficiency especially at developing universities. Based on this importance, this study aimed to investigate the current situation in these programs, detect the potential problems and provide several solutions for them.

The study followed a qualitative research design so as to gather in-depth data regarding the research problem. The participants of the study included five academic administrators who had different positions at the Schools of Foreign Languages in different universities. They were determined based on purposive sampling so that they could provide rich amount of data regarding the current situation in optional English preparatory programs at universities. The data were collected through semi-structured face-to-face interviews based on an interview form prepared by the researchers. The data were transcribed and analysed following the qualitative content analysis scheme of Creswell (2012) and the findings were presented under several main themes.

The findings revealed several problems in optional English programs and these problems were classified under three main headings; the low motivation level of students, administrative problems and instructors' problems. It was found that the students in these programs lost their motivation very early and did not meet the responsibilities required by the programs. In addition to this, the current regulations of these programs created certain administrative problems especially regarding the planning process at the beginning of the year and about students' withdrawal of the program. It revealed that the instructors in these programs were exhausted because of the student profile and most of them suffered from burnout.

Parallel to the findings, the current study puts forward some suggestions for the betterment of these programs. First of all, students should clearly and definitely be informed about these programs starting from high school years and they should receive detailed orientation programs in their early days so that they could be more aware about their roles and responsibilities in the program. Secondly, it is believed that the regulations of these programs should be revised and the opinions of all stakeholders should be taken into consideration in this revision process. Finally, it is believed that in-service training programs that include awareness-raising activities on collaborative and more motivating teaching activities could help instructors in these programs in gaining their teaching motivation back.